

Orłowski, Bolesław

I Międzynarodowy Kongres Historii Tureckiej i Muzułmańskiej Nauki i Techniki w Stambule (14-18.IX.1981 r.)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 27/1, 222-223

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I MIĘDZYNARODOWY KONGRES HISTORII TURECKIEJ I MUZULMAŃSKIEJ NAUKI I TECHNIKI W STAMBULE
(14—18.IX.1981 r.)

W dniach 14—18 września 1981 r. odbył się w Stambule I Międzynarodowy Kongres Historii Tureckiej i Muzułmańskiej Nauki i Techniki — zorganizowany przez niedawno powstały Instytut Historii Nauki i Techniki Stambulskiego Uniwersytetu Technicznego.

Obradowano w czterech sekcjach: I. Historia nauk podstawowych; II. Historia medycyny i farmacji; III. Historia inżynierii i techniki budowlanej; IV. Powiązania tureckie ze Wschodem i Zachodem. Wygłoszono ponad 70 referatów; miały one znaczny rozrzut tematyczny — część spośród nich nie mieściła się właściwie w ramach zakreślonych nazwami sekcji. W kongresie — obok ponad stu przedstawicieli reprezentujących gospodarzy — wzięły udział delegacje zagraniczne. Europę najliczniej reprezentowali uczeni z Republiki Federalnej Niemiec (przeszło 10 osób), druga co do liczebności była trzyosobowa delegacja polska (dr Danuta Chmielowska z Zakładu Turkologii Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Jerzy Piaskowski z Instytutu Odlewnictwa w Krakowie, dr inż. Bolesław Orłowski z Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN); pojedynczy uczestnicy przybyli z Holandii i Wielkiej Brytanii. Wśród delegacji krajów muzułmańskich wyróżniała się kulkuosobowa reprezentacja Syrii; w kongresie uczestniczyli też pojedynczy badacze z Arabii Saudyjskiej, Tunisu i Pakistanu.

Sekcja I zajmowała się rozwojem astronomii, chemii, fizyki i matematyki. Z ciekawszych referatów warto wspomnieć poświęcone metodzie badawczej Al-Biruniego; arabskim i osmańskim osiągnięciom w zakresie geometrii; mahometańskim tekstom astronomicznym i astrologicznym; poglądom Al-Farabiego na zagadnienie próżni; wiadomościom o dawnych przyrządach naukowych (m.in. meteoreskopie przypisywanym Theonowi z Aleksandrii) — zawartych w źródłach arabskich.

Bardzo obszerny dorobek zaprezentowano na obradach sekcji II — szeroko pojęta historia medycyny uprawiana jest bowiem w Stambule od dawna. Tematyka referatów obejmowała m.in. archeologiczne świadectwa wiedzy medycznej; dawne osiągnięcia świata islamu w zakresie stomatologii, oftalmologii i psychiatrii; dzieje szpitali i organizacji służby zdrowia; dorobek Awicenny w dziedzinie alchemii i wpływ tego uczonego na medycynę osmańską. Dziejom farmacji poświęcone były referaty o ziołarach z Bursy (działających od XIV wieku do naszych czasów) oraz o lekach stosowanych w Anatolii w okresie seldżuckim. W obradach tej sekcji uczestniczyła dr D. Chmielowska, wygłaszając referat o polskich lekarzach działających w imperium osmańskim w XIX wieku.

Najliczniej reprezentowana i najbogatsza w referaty była Sekcja III — nie wynikało to z przypadku, wszak gospodarzem kongresu był Stambulski Uniwersytet Techniczny. Dużo uwagi poświęcono budownictwu wodnemu (m.in. zapór wodnych od XVII wieku), urządzeniom do dystrybucji wody oraz napędowi wodnemu. Sporo miejsca zajęła technika budowlana, zwłaszcza problemy związane z konstrukcją meczetów (m.in. dotyczące fundamentów, kopuł oraz funkcji statycznej spiralnych schodów w minaretach), a także z techniką przekryć w okresie osmańskim (m.in. użycie — w oparciu o wzory zachodnie — żeliwa i szkła w konstrukcjach dachowych). Zajmowano się też rozwojem dawnej techniki mincerskiej i tkackiej, budownictwem okrętowym, kartografią, metalurgią i wyrobem białej broni, szkolnictwem technicznym okresu osmańskiego, fortyfikacją i kartografią (mapa Ibrahima z Murcji z 1461 roku), techniką tradycyjnego rzemiosła muzułmańskiego, fabrykami XIX-wiecznego Stambułu, urządzeniami automatycznymi wytwarzanymi przez Benu Musę (IX w.). W ramach tej sekcji prof. J. Piaskowski wygłosił dwa referaty: *Klasyfikacja sławnych szabel damasceńskich* oraz *Technika odlewania dział w armii Mehmeda II (wczesny wiek XV)*.

Sekcja IV reprezentowana była najskromniej i zdominowana przez Niemców, którzy wygłosili 3 spośród 6 ogółem referatów. Omawiali oni niemieckie wpływy w Turcji końca XIX wieku i podczas pierwszej wojny światowej w zakresie medycyny (m.in. rentgenologii) oraz farmacji. Uczestnicy tureccy mówili o rozwoju myśli naukowej w Turcji oraz o recepcji

europiejskich wytworów zegarmistrzowskich XVI i XVII wieku w Turcji oraz w innych krajach azjatyckich. W ramach tej sekcji dr B. Orłowski wygłosił referat: *Polski wkład w postęp techniczny imperium osmańskiego*.

Warto podkreślić wzorową organizację kongresu (a zwłaszcza zupełnie wyjątkowy na tego rodzaju imprezach fakt wręczenia na wstępie uczestnikom wydrukowanych materiałów, obejmujących wszystkie nadesłane referaty), niezwykle sympatyczną atmosferę obrad oraz imprez towarzyszących, będącą przede wszystkim rezultatem odczuwanej na każdym kroku tradycyjnej tureckiej gościnności.

Bolesław Orłowski
(Warszawa)

SYMPOZJUM DZIEJE CHEMII KLINICZNEJ (WIEDEŃ 1.IX.1981 R.)

W ramach połączonych kongresów: XI International Congress of Clinical Chemistry i IV European Congress of Clinical Chemistry (Wiedeń 30.VIII—5.IX.1981) odbyło się w dniu 1 września 1981 r. sympozjum poświęcone dziejom chemii klinicznej (symp. nr II/10 — *History of clinical chemistry*). Organizatorem spotkania był prof. dr Johannes Büttner (Hannover, RFN) — od lat zajmujący się dziejami diagnostyki laboratoryjnej i propagujący przyszłość tej dyscypliny medycznej na łamach „Journal of Clinical Chemistry and Clinical Biochemistry”, którego to pisma jest redaktorem. Obrady sympozjum toczyły się w słynnym Josephinum — Instytucie Historii Medycyny Uniwersytetu Wiedeńskiego.

Po zagajeniu prof. Büttnera wygłosił wykład prof. dr Joseph S. Fruton (New Haven, USA), który omówił relacje pomiędzy rozwojem biochemii a diagnostyki laboratoryjnej (*Biochemistry and clinical chemistry — a retrospect*). Dzieje chemii klinicznej w Wiedniu były tematem następnego referatu — opracowanego przez dyrektora Instytutu Historii Medycyny, gospodarza spotkania, H. Wyklicky'ego i M. Skopecę (*The role of Vienna in the history of clinical chemistry*). Kolejne dwa referaty stanowiły logiczny ciąg tematyczny. Erica Hickel (Braunschweig, RFN) mówiła o roli niemieckiej filozofii przyrody w rozwoju doktryn w diagnostyce laboratoryjnej w pierwszej połowie XIX wieku, a wspomniany już J. Büttner przedstawił zależności między praktyką kliniczną pod koniec XIX wieku (*The emergence of clinical chemistry in the 19th century: presuppositions and consequences; Interrelation between clinical medicine and clinical chemistry in the late 19th century*).

Kolejne wykłady, przedstawione w popołudniowej sesji, zapoczątkował M. H. Khayat bardzo ciekawym referatem o dziejach diagnostyki laboratoryjnej w medycynie arabskiej (*Role of Arabic medicine in the history of clinical chemistry*). Prof. Khayat, kierujący Zakładem Diagnostyki Laboratoryjnej na Uniwersytecie w Damaszku, oparł się na źródłach rękopiśmiennych, dostępnych w języku arabskim, co umożliwiło wykazanie wielu priorytetów uczonych arabskich w omawianej dyscyplinie. Wokół zagadnień rozwoju chemii i jej wpływu na medycynę w okresie Odrodzenia koncentrował się J. G. Lines (Ashford, Wielka Brytania), którego referat nosił tytuł: *Alchemy to iatrochemistry to clinical pathology*. Dziejom badania moczu, które można uważać za linię przewodnią w historii diagnostyki laboratoryjnej, poświęcony był wykład Eugeniusza Kucharza (Katowice): *The history of diagnostic urine examination*.

Sympozjum *Dzieje chemii klinicznej* wskazywało na potrzebę kontynuowania badań nad dziejami nauk „z pogranicza”, do jakich zaliczyć należy diagnostykę laboratoryjną, pozostającą w ścisłym związku z rozwojem nauk chemicznych i medycznych. Godnym uwagi było też zorganizowanie sympozjum historycznego jako imprezy towarzyszącej kongresowi nauk szczegółowych: mogłoby to znaleźć kontynuację również podczas krajowych zjazdów poszczególnych dyscyplin medycznych. Materiały sympozjum ukazały się razem ze streszczeniami XI Międzynarodowego Kongresu Chemii Klinicznej, zaś część referatów ukaże się w postaci książkowej.